

उगाच आपलं काहीतरी...

‘आमचे येथे अर्ध प्रकारची भुतं, पिशाच्च इ ठोक तसेच किरकोळ भावात कॉम्प्युटराईज्ड पद्धतीने उतरवून मिळतील’ अश्यामी चंद्रकुमार जोशी (BE Comp, US Returned)

भूचना: वाड्यात चौकशी करत अभू नये, अपमान होईल. कुठेही काहीही चौकशी न करता डाव्या हाताच्या जिऱ्याने दुभण्या मजल्यावर येणे.

उपभूचना: जिऱ्याची पाचवी पायरी झिजलेली आहे.)

या जोशाच्या भूचना संपतच नाहीयेत, मी मनात म्हणालो दारावरची पाटी आणि त्या खालच्या भूचना वाचून मी अगदी योग्य ठिकाणी पोचलो आहे अशी मला खात्री झाली. चिमाची आई म्हणालीच होती की आजीराव बोडनी झनिवारवाड्याकडे जायला लागलं की 'अकाळ'कडे न वळता 'शारदा'च्या ओळात शिरलं की डावीकडचा तिसरा वाडा. तशी त्यांनी दक्षिणमुखी माकती ही पण एक खूण सांगितली होती पण मी तिकडे दुर्लक्ष केलं. काय आहे मी पुण्यात नवीन नवीन आलोय आणि या मंदिरांच्या नावांनी माझा सॉलिड गोधळ होतो. परवाच या देवापांड्यांचाच पत्ता शोधताना मी पासोड्या पिठोशापासून जिलण्या गणपतीपर्यंत हिंडून अर्ध गल्लीओळांमध्ये खुऱ्या मुरलीधर शोधत असलो होतो! अरं शोधाच्या भरात ज्या कुठल्या वाड्यात शिरायं तिथे एखाद दोन देवापांडे आपडायचेच. शेवटी पिचारत पिचारत खुऱ्या मुरलीधर आपडल्यावर तिथल्या कोणीतरी सांगितलं की 'तो दातपाड्या देवापांडे ना तो भिकारदार माकतीपाशी रहातो' आता डेंटिस्टला दातपाड्या म्हणणं हे केवळ अदार्शिव पेठेतच राक्य आहे. असो, तर सांगायचा मुद्दा असा की देवळांच्या नावांनी होणाऱ्या माझ्या गोधळावर मात करून मी या कॉम्प्युटराईज्ड जोशाच्या वाड्यात पोचलो होतो.

तुमच्या अगळ्यांसारख्याच माझाही या शुवा, आषा, महाराज लोकांवर फारसा पिडावास नाही आणि शिवाय माझ्या सारख्या साध्या असले माणसाचा भुताखेतांशीही फारसा संबंध येत नाही. अहो, नुकताच पुण्यात येऊन शारदा अहकारी शंकेत ९ ते ५ खर्डेघाशी करणाऱ्या माणसाला कसली माहित अक्षणा हो भुतं खेतं! मला कामाचा ढीग देऊन त्रस्त करणारे हेडक्लार्क गोडांछे आणि रोज केस मोकळे ओडून तूफान मेकप करून येणाऱ्या शॅच मॅनेजर जगदाळे आई यांच्यापलिकडे मला कुठलाच समंध आणि पिशाच्च माहित नाही. तर माझा इतर भुताखेतांशी काहीही संबंध नसताना मी या भुतं उतरवणाऱ्या कॉम्प्युटराईज्ड जोशाकडे कसाकाय हा प्रश्न तुम्हाला पडणं अवाभाविकच आहे (पडला नसेल तर आता पडू द्या नाहीतर ही गोष्ट पुढे सरकारची नाही!)

त्याचं अक्षं झालं की परवा मी देशपांडे काकांकडे गेलो होतो ना (तेच ते दुःख्यांचे दात कोरून पोट भरणारे!), तेंव्हा माझ्यावर फारच दारुण प्रसंग ओढावला. देशपांडे काका माझ्या पपुपिंचे (परम पूज्य पिताजी) जुने मित्र. आमच्या आमानी (आदरणीय माताजी) तयार करून माझ्या खोश्वर दिलेले अक्षनाचे लाडू त्यांचापर्यंत पोचण्याची जोखमीची जबाबदारी माझ्यावर होती. पुण्याच्या गल्लीओळांमधून मोठ्या हिकमतीनं मी त्यांचा पत्ता कसा शोधून काढला हे मी वरती सांगितलंच आहे. साधारण अंध्याकाळच्या सुमारास मी त्यांच्या Apartment च्या आवेज पोचलो. तिथेही अगदी साधीच पुणेरी पाटी होती 'दातांचा दवाखाना चालू आहे' (आणि या पाटीखाली कोणा चावट पुणेकरानं लिहिलं होतं... दवाखान्यातली मुलगीही 'चालू' आहे) मी apartment मध्ये शिरल्यावर अक्षं लक्षात आलं की देशपांडे काकांचा घरातच दवाखाना होता. हॉलमध्ये एका टेबलामागे एक मुलगी बसली होती, ती बहुदा त्यांची receptionist असावी. (आता इथे मी त्या तरुणीचं डीटेल मध्ये वर्णन करावं अशी काही चावट पाचकांची अपेक्षा असेल. पण मी काही वर्णन विर्णन करणार नाहीये! अदाशिव पेठेमधल्या डॅन्टिस्टकडे कोणत्या प्रकारची receptionist अबू शकते यावर प्रत्येकानं आपापली कल्पनाशक्ती लढवावी!) तर ही टेबलामागची रिसेप्शनिस्ट असा मान खाली घालून धपाधप काहीतरी लिहित बसली होती. मी पुढे झालो

'Excuse me', अक्षमादिक

'हं....' असा (मान वर न करता)

'ते ... ते डॉ देशपांडे..'

'आहेत... वेळ लागेल' असेची मान अजून खालीच...

'अहो पण मला ... म्हणजे... भेटायचंय त्यांना... personal काम आहे'

'इथे असलेच त्यांना भेटायला येतात... हे टोकन घ्या आणि असा, तुमचा नंबर आला की ओलावतील' असेची मान अजूनही खालीच...

मी मुकाट्यानं तिनं दिलेलं टोकन (एक पुस्त्याचा जीर्ण झालेला तुकडा) घेतलं आणि अबून अबून खड्डे पडलेल्या एका भोफ्यावर जाऊन बसलो. तिथल्या टीपॉयवर चाळून चाळून गलितगात्र झालेली चार्लेक महिन्यांपूर्वीची मायापुत्री, India Today वगैरे मासिकं होती. (ही मासिकं देशपांडे Hair Cutting Saloon पाल्यांकडून Second Hand विकत घेत असावेत!) असल्या असल्या मी सहजच हातातलं टोकन पाहिलं आणि उडालोच. टोकनवर ६३ नंबर होता. मी

परत डोळे चोळून खोलीत भगळीकडे पाहिलं, टेबलमागे खभून धपाधप लिहित भुटलेली ती जया आणि मी ओडून खोलीत कोणीच दिशत नव्हतं. जरां देखापांडे काका आतमध्ये आक्षष्ट लोकांचे दात एकदम तपासत अक्षतील हे जरा अती पाटलं, पण रिशेप्यान परच्या जयेला काही पिचारण्यात अर्थ नव्हता, ती जया लिखाण ओडून पर जघायलाही तयार नाही... तेवढ्यात आतल्या खोलीतून आवाज आला.... 'नंजर आक्षष्ट...' मी इकडे तिकडे पाहिलं.... कोणी नव्हतंच तर जाईल तरी कसं कोण! परत एका मिनिटानी आवाज आला, 'नंजर आक्षष्ट...' परत एक मोठा pause ... कुठेही काहीही हालचाल नाही. मग आवाज आला, 'नंजर त्रैक्षष्ट...' हुश्रा... भुटलो, मी उठून आत जायला लागलो

'टोकन इथे ठेवून जा' टेबल मागून आवाज आला
'आँ' मी चमकलो.
'म्हणलं टोकन इथेच ठेवून जा'
'अहो पण...' माझा एक केविलवाणा प्रयत्न...
'अहो पण काय? टोकन कशाला पाहिजे तुम्हाला आतमध्ये, दात तपासायचेत का टोकन?'
त्या जयेनं एकदाचं पर जघितलं. इतक्या पेळात पहिल्यांदाच मला तिचा चेहरा दिशला (आणि माझ्या काळजाचा ठोका चुकला... इ. इ. इ.! आता इथे पुन्हा एकदा आपापल्या कल्पनाशक्तीला पाव देउन एक भुंदर चेहरा imagine करा! तेवढेच माझे कष्ट कमी)

'अहो मॅडम पण मला...'
'ठेवा म्हणलं ना इथे... तेवढं एकच टोकन आहे आमच्याकडे... तुम्ही आत गेल्यापर दुसरां कोणी आलं तर त्यांना काय देऊ मी?'
'अहो पण ते आताच आतमधुन आक्षष्ट आक्षष्ट अक्षं ओरडत होते त्याचं काय?'
'तुम्हाला कशाला हय्यारत नक्षत्या चौकशा... ठेवा ते टोकनं इकडे, माझ्या लिखाणात उगाच जास्त प्यत्यय आणू नका...' जयेनं आता रुद्रावतार धारण केला!

'काय झालं मं चिमे' आतून एक मध्यमवयीन गृहस्थ आहेर येत येत म्हणाले. हेच जहुदा देखापांडेकाका असावेत. देखापांडेकाकांची personality अलोकनाथछाप typical मुलीचा आप type होती!

'जघा ना हो आशा... हे टोकनच परत देत नाहियेत'

आयला ही धपाधप लिहिणारी जया, चिमा का उमा का कोण, ही या

देशपांडेकाकांची मुलगीच आहे का काय? भंपलं आता हिनं काही उलट भुलट भांगितलं तर काका भूल न देता माझे दात उपटून हातात देतील. पण तसं काही झालं नाही. तिच्याकडे दुर्लक्ष करून काकांनी झांतपणे माझ्याकडे पाहिलं आणि म्हणाले 'या, आपण आत अभून ओलुया'

त्यांच्याअरोअर आत जाताना मला माझी ओळख करून द्याची अंधी मिळाली. आपल्या जुन्या मित्रां आठवण ठेवून खेसनाचे लाडू पाठवल्याअदल काकांना भरूनच आलं (हो, आणि खेसनाचे म्हणल्यावर चाण्याला अरे अशा एक डेंटिस्टी पिचार मी करून टाकला!) काकांनी आतून काकुंना ओलवून माझी ओळख करून दिली. मग त्या दोघांअरोअर चहा घेता घेता मी थिचकत थिचकत पिषय काढला...

'काका... नाही म्हणजे... तसं काही नाही... पण चिमा जरा...'

चिमाचं नाव काढताच काकुंनी निरुपा रॉयची पोझ घेउन डोळ्यांना पदर लावला. काकांनीही अलोकनाथच्या चेहऱ्यावरची असली असहायता, दुःख, लाचारी इ.इ. चेहऱ्यावर आणून मला भांगितलं...

अरे काय भांगणार तुला अदु, चिमा आमची एकुलती एक मुलगी... तिचीच तर असत काळजी लागून राहिली आहे.'

'काळजी... कसली काळजी... चांगली अभ्यासू दिशतिये.. असत लिहित असली होती काहितरी'

'तोच तर problem आहे...'

'म्हणजे?'

'अरे इतकी सुंदर आणि हुषार मुलगी पण हे लेखनाचं खूळ कुठून तिच्या डोयात शिरलंय काही कळत नाही. सकाळ, दुपार, अंध्याकाळ जेव्हा अघावं तेव्हा नुसती लिहित असलेली असते... कथा, कविता, कादंबऱ्या, पटकथा, लेख, स्फुटं... तिला काही म्हणजे काही पर्ज नाही रे...

'अहो चांगलंच आहे की मग... एक कलाकार तुमच्या घरात आहे आणि तुम्ही...'

'चांगलं? थांअ तुला दाखवतोच मी आता...'

काकांनी ड्रॉवरमधून एक आठ दहा फुलबकेप वहा काढून माझ्या भमोर ठेवल्या

‘इथे एवढ्याच आहेत, आकिच्या भगळ्या माळ्यावर ठेवल्या आहेत. काय सांगू अरे, बघीवालाही घेत नाही या वहा... Anyways तूच जघ आणि सांग...’

मी घाबरत घाबरत पहिली वही उघडली. पहिल्या पानावर मध्यभागी लिहिलं होतं ‘चांदणे झाले फुलांचे’ आणि खाली झोकदार अही होती ‘चिन्मयी’, आयला चिमेचं नावं चिन्मयी आहे तर! जरां! मी पहिलं पान उघडलं आणि ती दीर्घकथा वाचायला भुरग्यात केली

‘नागमोड्या वाटेच्या एका टोकावर रमा उभी होती, आपल्या वळणदार दुःखांच्या आवेगांना कुरवाळत... अस्तित्वाच्या उन भावल्या अक्षतातच अशा गहिऱ्या... उजेडवेड्या पणत्यांच्या आठवणी रमानं आपल्या उराशी आळगल्या अक्षत्याही... पण का ही अशी.....’

आक्ष... धाप लागली मला... आईझाप्पत.. काय लिहिते ही जया... पण पटकन वही दूरही ढकलता येईना. मग उगाचच एक एक पान उलटत राहिलो पानापानावर मला पणत्या, तुळशी, दिवे, पक्षी, गजरे, मोगरे, नाती गोती, प्रेमालाप.. अक्षं जरांच काही अक्षंजळ दिक्षत होतं. मी उगाचचं ‘हं, अरे वा’ अक्षं काहीक्षं पुटपुटत पानं उलटत होतो... तशीच दुक्षरी वही, तशीच तिक्षरी.... मला चक्कर यायला लागली...

‘भगळे उपाय करून झाले रे’ देशपांडे काका...

‘अं...’

‘नाही म्हणलं भगळे उपाय करून झाले, प्रेमानी भमजावून सांगितलं, रागवून जघितलं, धमक्या दिल्या, psychiatrist कडे नेलं भगळं भगळं झालं. पण ही मुलगी काही केल्या तिचं लिखाण थांबत नाहीये. मी जर राजा अक्षतो ना तर हिचं हे वेड जरां करणाऱ्याला मी अर्ध राज्य जक्षीक्ष दिलं अक्षतं. पण काय करणार, माझी ही अशी Dental Practice , दुक्षऱ्याचे दात कोरून आम्ही पोट भरणार... काय करावं काही कळत नाही...’

मला काकांची फारच दया आली. पण मी तरी काय करू शकणार होतो? दहावीपर्यंत जे कंप्लेक्षरी शिकावंच लागलं होतं ते ओडलं तर माझा आणि

मराठी वाङ्मयाचा काहीच संबंध नव्हता. आणि तेंव्हाचाही माझा मराठीचा अभ्यास एकवीस अपेक्षित पुरताच मर्यादित होता. असं असताना या चिन्मयी उर्फ चिमाच्या लेखनपेडाचं मी काय करू शकणार होतो?

'परवाच शहाणे वहिनी सांगत होत्या' काकू आता ओलायला लागल्या.

'शहाणे वहिनी म्हणजे चांगलच असेल काहीतरी' मी आपलं उगाचच काहीतरी...

'त्या सांगत होया बघामी चंद्रकुमार जोशी म्हणून कोणीतरी आलेत म्हणे अमेरिकेहून आणि कशानीही झपाटलेल्या माणसाला एक दोन visits मध्ये खडखडीत श्रं करतात म्हणे!'

आस... आता या पुढच्या प्रसंगाचं मी काही फार सविस्तर वर्णन करत नाही. काकूंनी मला जोशाखटल सांगणं. काकांनी साबसा साबसा अलोकनाथसाबसा दयनीय चेहरा करणं, मग मला चिमाला तिकडे घेउन जायची गळ घालणं आणि मीही ती जशाखटारी माझ्या शिरावर घेणं हा घटनाक्रम तुम्ही ओळखला असेलच.

या सगळ्याचा परिणाम म्हणूनच मी आता इथे उभा आहे, दक्षिणमुखी माकतीच्या ओळात, बघामी चंद्रकुमार जोशी यांच्या वाङ्मयात आणि माझ्या शोधत आहेत, मराठी वाङ्मयाच्या उदयोन्मुख तारका चिमा उर्फ चिन्मयी देसापांडे.

या जोशाच्या वाङ्मयात आलोय खरं, पण अजूनही मी या कॉम्प्युटराईज्ड जोशाखटल जरा सांकाच आहे. एक तर हा जोशी, त्यातून पुण्यातला आणि पुण्यात कॉम्प्युटरचा कोण कसा वापर करेल काही सांगता येत नाही. थोड्याच दिवसांपूर्वी मी एका ठिकाणी पाटी पाहिली होती 'येथे कॉम्प्युटरवर पत्रिका करून मिळतील' लग्नाळू असल्यामुळे मी आत गेलो आणि Computer वर पत्रिका करायची ऑर्डर दिली. मी पैसो भरल्यावर तिथल्या माणसाने Computer चा CPU आडवा पाडला आणि त्यावर एक कागद ठेवून हातानीच पत्रिका लिहून दिली! आणि याहून कमाल म्हणजे, या दुकानाच्या शेजारीच 'येथे कॉम्प्युटरवर चकल्या करून मिळतील' अशी पाटी होती आणि तिथे एक आई CPU वर बघी पेपर टाकून शोण्यानी चकल्या पाडताना दिवत होती! तर पुण्यामध्ये Computerized याचा अर्थ दुकानात कुठेतरी computer आहे आणि त्याचा आम्ही कशातरी वापर करतो असा होतो!

पुणेकरांच्या Computerization खटल असा अनुभव जमेस असल्यामुळे हा

computerized पद्धतीने भुतं उतरवणारा जोशा नक्की कक्षा अक्षेल याचं चित्र मी डोळ्याभमोर आणायचा प्रयत्न करत होतो राहुन राहुन मला अक्षं पाटत होतं की लांछ दाढी पाडवलेला, मांत्रिका भावखी कफनी घातलेला, गळ्यात CDs ची माळ आणि कपाळी जळक्या flopies चं भ्रम लावलेला कोणी आशा अक्षाया. पण मी प्रत्यक्षात त्याला पाहिलं तेंव्हा हे चित्र घुळीक्ष मिळालं! 'रामा' चंद्रकुमार अक्षं भावदस्त नाव धारण केलेला हा माणूस 'भ्रुंडा, टीशर्ट, डलटी टोपी, छानदार पोनीटेल आणि एका कानात डूल घातलेला typical US returned software professional दिवत होता!

तर अशा दिवणाऱ्या या मांत्रिकाच्या गुहेत, sorry जोशीशुभांच्या Advanced CyberNeurotic Research Lab मध्ये आम्ही शिरलो! जोशानी आमचं हशुन 'रामागत' केलं. मग त्याची Methodology, Professional Ethics, Consulting Fees अक्षे 'भगळे तपशील American accent मधल्या मराठीत 'भांगितले! 'भगळं 'भांगून झाल्यावर NDAs, Legal Disclaimers अशा काय काय कागदांवर आमच्या 'भहा घेऊन तो आम्हाला त्याच्या Lab मध्ये घेऊन गेला.

त्याच्या त्या lab मध्ये अनेक वेगवेगळ्या प्रकारची यंत्र विशुब्रलेली होती. 'भगळीकडून अनेकप्रकारचे दिवे लुकलुकताना दिवत होते. या 'भगळ्या यंत्रांना जोडणाऱ्या वायरीमधुन पाट काढत काढत आम्ही आत शिरलो.

तिथल्या एका विशित्रशा दिवणाऱ्या खुर्चीवर त्यानी चिमाला अक्षवलं. त्या खुर्चीतून आहंर आलेल्या काही वायरींची टोकं तिच्या हातावर, कपाळावर अशी चिकटपट्टीनी लावली. हे 'भगळे 'भोपकार पाव पाडून 'रामाजी त्यांच्या computer वर जाडन अक्षले. त्यांनी चिमाला 'भांगितलं, 'डोळे मिटा आणि तुम्ही तुमचं आवडतं लिखाण करत आहात अक्षं 'imagine करा' चिमानी डोळे मिटले आणि तो जोशा त्याच्या computer वर काय काय खुडशुड करायला लागला. तोंडानी काय काय पुटपुटणं, मधेच काही टाइप करणं, मधेच माडक्ष हलवून क्लिकक्लिकाट करणं अक्षं अक्षं काही तो जोशा अक्षच वेळ करत होता. जक्ष जक्ष वेळ जायला लागला तक्ष तक्ष त्याच्या कपाळावर घाम जमायला लागला आणि चेहऱ्यावर टेंशन दिव्हायला लागलं. शेवटी कीड दोन ताक्षाच्या अक्षक प्रयत्नांनंतर त्यानी चेहऱा पाडून माझ्याकडे पाहिलं आणि म्हणाला,

'खूपच अवघड केक्ष आहे हो, काय होतंय काही कळत नाहीये. Normally येवढ्या वेळात मी भल्या भल्या केक्षेक्ष solve केल्या आहेत. पण या मॅडमच लेखनवेड फारच powerful दिवतंय. अहो, आता माझ्या computer लाही problem यायला लागलाय. मला code मध्ये changes करावे लागतील अहुदा. तुम्ही एक काम करा, आज यांना घेऊन जा आणि परत एका आवड्यानी या. तोवर

मी जरा नयिन code ही लिहीन आणि system ही upgrade करून घेईन'

मी हताश होऊन चिमाला घेउन तिथून आहेर पडलो तिला तिच्या घरी नेऊन काका काकूंना भगळा पृत्तांत भांगितला. त्यांना पुढच्या appointment श्दलही भांगितलं.

त्या पुढचे दोन तीन आठवडे मी खूपच कामात अडकलो म्हणून मी त्यांच्याकडेही जाऊ शकलो नाही आणि चिमालाही जोशाकडे घेउन जाऊ शकलो नाही. मला त्यांचा काही फोनही आला नाही आणि मलाही फोन करायला जमलं नाही. ते चिमाला घेउन जोशाकडे गेले का नाही काही कळायला मार्ग नव्हता. पण आता पाटतंय की ते नक्कीच गेले असावेत. त्याचं काय झालं की काल परवाच मी दक्षिणमुखी मारुतीच्या ओळातून चाललो होतो तेव्हा अहज म्हणून जोशाच्या पाड्याकडे पाहिलं तर तिथे मला एक नयिन पाटी दिशली...

‘आमचे येथे अर्थ प्रकारच्या कथा, कादंबऱ्या, कविता इ. पाडमय प्रकार ठोक तसेच किंकोळ भाषात कॉम्प्युटराइज्ड पद्धतीने तयार करून मिळतील ‘ भेटा: चंद्रकुमार जोशी व चिन्मयी देशपांडे’

• प्रभाद शिरगांवकर